

інвалідності, діагноз), формували списки пенсіонерів, перевіряли достовірність висновків медичної комісії, майновий стан підопічних. Власне, призначенням пенсійних виплат займалися створені при окружних інспектурах комісії, які, відповідно, виписували розрахункові та пенсійні книжки. Їх розсилку виконували районні та сільські СТБ [4, с.176].

Таким чином, соціальне забезпечення офіційно вважалося одним із напрямків політики радянської влади, законодавче оформлення якої відбулося ще у 1917 р. Однак матеріальних ресурсів для її повноцінної реалізації держава не мала. Соціальну допомогу отримувала незначна кількість населення, зокрема і через складну бюрократичну процедуру.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Мельничук О.А., Мельничук О.Ф. Організація соціального забезпечення на Поділлі на початку 20-х рр. XX ст. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. – Вип. 6. - Вінниця, 2003. - С. 157-162.
2. Олійник М. П. Реалізація соціальної політики більшовиків на Поділлі в роки непу. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2017, вип. 48. С. 143-147
3. Шарпаций В.Г. Становлення та функціонування системи соціального забезпечення в Українській РСР в 1920 30-х рр.: історичний аспект: дис. доктора іст. наук: 07.00.01 – історія України. К., 2007. 380 с.
4. Мурашова, О. П.(2019). Соціальна політика радянської влади в Україні у 20-х рр. XX ст.(дис...канд. іст. наук : 07.00.01–історія України), Київ, 236 с.

Анатолій Бойта

ОПІР СЕЛЯН МОГИЛІВЩИНИ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ

Анотація. Дослідження підготовлене за матеріалами Державного архіву Вінницької області з метою відновлення історичної справедливості та оприлюднення документів часів тоталітарного режиму. Висвітлено підготовку антирадянського селянського повстання 1930 року в Лучинецькому, Копайгородському, Могилівському, Яришівському, Мурованокуриловецькому, Яптушківському, Шаргородському районах Могилівської округи та показана сила опору українського селянства грабіжницьким хлібозаготівлям, колективізації та політиці розкуркулення.

Ключові слова: колективізація, хлібозаготівля, голод, повстанський рух, підпілля, антирадянські виступи, Могилівська округа.

Anatoliy Boyta

RESISTANCE OF PEASANTS OF MOGYLIV REGION

Abstract. This research was prepared on the materials from National archives of Vinnitsa county with the intent of restoring historical justice and promulgation of the documents from the times of totalitarian

regime. Highlighted the preparation of anti-soviet villager rebellion in year 1930 in Luchincheski, Konopatskyi, Mohylivskyi, Yarishivskyi, Murovanokurilovetskyi, Yaltulikyvski, Shargorodski districts of Mohyliv district and shown the power of resistance of the Ukrainian peasantry to the predatory bakery industrys, collectivisation and dekulakization policy.

Keywords: *collectivisation, bakery industry, famine, rebel movement, underground, anti-soviet speeches, Mohyliv district.*

У сучасній історичній літературі про цю подію відомо мало. Виявлені і розсекречені Службою безпеки України документи, а також спогади жителів с. Кричанівки, дають змогу відтворити повну картину виступу, який розкриває велика збірка документів, що нараховує сім томів і більше двох тисяч сторінок. Це повстання, в разі успіху, могло б стати одним із масових виступів проти політики існуючої влади. Починаючи з 1927 року, на Поділлі зростало невдоволення селян, виливаючись у ті чи інші форми протесту: активну і пасивну, збройну і беззбройну боротьбу.

Опір заходам радянської влади набуває політичного забарвлення, що підтверджується, зокрема активізацією діяльності ДПУ в сільській місцевості. Вже тоді ДПУ отримувало інформацію про розмови селян щодо майбутнього голоду, про бажання повернути УНР, домогтися незалежності України та економічної свободи. У 1927 році у Могилівській окрузі було зареєстровано 81 напад на радянські установи, у 1928 р. - 78 нападів [1]. Це підтверджує й такий факт, коли в останні дні 1927 р. від імені Спілки селян України до харківської центральної газети "Вісті" з вигаданою адресою "Київ, вулиця Петлюри" було відправлено лист, в якому зазначалося: "Секретариат Союза просит Вас поместить в "Вістях" нашу ноту протеста, чтобы знала, что крестьянство Украины объявляет войну партии, ибо уже нет возможности терпеть дальше командование т.т. коммунистов. Да здравствует свободная Украина! Долой диктатура большевиков! Ще не вмерла Україна!" [2].

З кожним роком наростало протистояння між народом і владою. І це можна побачити на прикладі с. Гораї Лучинецького району Могилівської округи, де сільська влада оголосила всіх селян, які володіли 3-4 десятинами землі, "куркулями" і погрожувала виселити їх на Крайню Північ і в Сибір. В селі поширювали чутки про скору заміну влади. На початку березня 1930 р. у селі виникла підпільна організація, під впливом якої дуже активно проходили "баб'ячі волинки", коли кілька разів розбирались колгоспи і поверталось своє майно, насильно забране сільськими активістами під час проведення колективізації, палили хати комсомольців, комнезамівців та вчителів.

У селі велись розмови, що селяни незадоволені "розкулачкою", хвилюються і готові взятись до зброї. Найбільш активними членами організації були Бруско Андрій Іванович (середняк, петлюрівець: володів двома десятинами землі, одним конем і двома волами, мав здати податку 300 пудів хліба і 5 голів рогатої худоби), Бруско Роман Олександрович (бідняк, у складі українського війська воював проти Червоної армії), Гавронський Кароль Войткович (бідняк). Вони вели "пропаганду в Гораях та сусідніх селах на зрив хлібозаготівлі та

м'ясозаготівлі", "являлись активними членами організації по підготовці збройного повстання" [3]. Очолював підпільну організацію повний георгіївський кавалер, учасник Першої світової війни Арсеній Самохвалов.

На початку червня 1930 року в центрі села пройшов сільський схід, організований підпільниками. Перед зборами представники громади таємно зібрались на сільському кладовищі для обговорення порядку денного. Одні гаряче вимагали "негайно розпочати терор проти вчителів і комсомольців", а інші - закликали до повстання проти радянської влади. Тут був присутній сільський священик Філарет Масліборський, який закликав присутніх до єдності в діях. На зборах, спочатку мова йшла про "обробіток цукрового буряка і хлібозаготівлю". А далі стали лунати вигуки: " Ні фунта хліба та м'яса державі!", "Хай за зібраний хліб влада дає шкіру і мануфактуру!",

" Досить терпіти, нас хочуть задушити! Пора пробудитись і захищатись!", "Не треба нам сільради!", "Долой совецьку владсть!" На поміст виходили один за одним виступаючі: Комарчук Ілько (виступав проти колгоспного руху, приймав участь у побитті комсомольців): "Не мовчати, бо так нас усіх переб'ють! Ми ж мусили під час колективізації вдома не ночувати, а переховуватись. Сільрада звільнила бідняків від податків, а ми мусимо платити їх за все село!"; Сидір Олійниченко: "Треба видушити комсомольців! Комсомольці і вчителі крутять нами! Бий їх!"; Стах Колісник: "Все у нас забрав. Доки нас душити будуть і доки терпіти будемо?"; Наум Павлік: "Геть радянську владу! Давайте розрахуємося з тими, хто у нас забрав хліб!"; Юстиній Грицюк ("вів агітацію за розвал колгоспу"): "Хліб забрали, а нас піддурили сіяти буряки. Нам, що тепер з голоду помирати? Не треба нам ніякої влади, ми самі собі влада!"; Франко П'ятковський: "Бий учителів і комсомольців! Радянська влада сама проситься, щоб з нею боролись! Чому не приїхав представник з району, я сам би його вбив!"; Федір Гуцол (бідняк): "Радянська влада грабує і розорює й біднаків!"; Арсеній Самохвалов (бідняк, землі дві десятини, один кінь, хата, студола, сплачував сільськогосподарський податок на суму 4 крб.): "Хай нам повернуть хліб, бо скоро радянської влади не буде, якщо вона так діятиме. Необхідно щоб вона відмінила сільськогосподарський податок і страховки!" [4]. Із зборів втекли і поховались сільські активісти. Голова сільської ради одразу склав акт на всіх виступаючих і подав до ДПУ з вимогою "притягти до відповідальності за контрреволюцію". Йшлося в листі й про сільського священика, який "веде агітацію в церквах проти колгоспів, займається антирадянськими балачками серед селян: "Скоро нас всіх вишлють в Сибір!". Священика було заарештовано, але незабаром й звільнено через недостатню доказову базу. До сільрадівського акта додали заяву й сільські вчителі про те, що "Гораї - село дружне і релігійне" [5].

У травні 1930 р. в с. Верхній Ольчедаєв стала діяти підпільна організація, заснована сезонним робітником місцевого цукрового заводу Миколою Романецьким. Мало хто знав його справжнє прізвище, називали Микола Галичанин. По мобілізації служив у Могилів-Подільському 50-му пластуному полку української армії. У 1919 році

полк відступив на території Польщі і перебував інтернованим в таборі м. Коломиї. Потім поляки відправили 2000 інтернованих українців в армію УНР. Микола знову повернувся до Могилів-Подільського. Через декілька днів, коли місто захопили "червоні", чотири дні блукав по місту, був заарештований і звинувачений у спробі перейти кордон. Засудили на 5 років в'язниці. Після відбуття покарання, поселився у Верхньому Ольчедаєві. Був зв'язаний із повстанським загonom Євгенія Овчарука [6]. Разом з Григорієм Мельником залучив до організації кількох робітників та службовців – голову кооперації, рахівника О. Гордієнка, Адамовича, В. Деревичера, І. Поляцького, директора Обуховського радгоспу Задахайла [7]. Микола Романецький разом з І. Мельниченком підбирали в сусідніх селах надійних людей до організації, формували осередки організації. М. Романецький помилково вважав, що найактивнішою силою майбутнього повстання мають стати селяни, які "пройшли" через розкуркулення. Але вони були у січні-березні виселені у східні і північні райони СРСР.

Осередки організації існували у Лучинецькому, Копайгородському, Ялтухівському, Яришівському, Шаргородському, Мурованокуріловецькому і Могилівському районах Могилівської округи – більш як у 40 селах: Вищому Ольчедаєві (керівник М. Романецький), Гораях (керівник Самохвалов А.), Млинівці, Плоскій, Хренівці, Степанках, Верхівці, Немерчах, Попелюхах, Перекоренцях, Сніткові (керівник Берладник Г.), Котюжанах (керівник Турович І.), Білянах (керівник Принц), Лучинчику (керівник Якимлюк А.), Лучинці (керівник Медвідь С.), Віножі (керівник Базь І.), Попівцях, Берлинці, Мар'янівці, Бароді, Долині, Струсові, Супівці (керівник Гімлявий К.), хуторі Чубачівці, Титарисках, Кричанівці (кер. Крилатий В.), Вендичанах, Привітнім, Громовиці, Лозовій, Іванківцях, Кукавці (керівник Скрипник А.), Ломозові (керівник Гуменюк А.), Іракліївці (керівник Цільмак О.), Немії, Серебрії, Бронниці, Ляшівцях, Лядовій, Мурованих Курилівцях і Могилеві-Подільському. Самими дієвими осередками були Гораївський, Віножський і Супівський [8]. Членами організації були селяни-одноосібники, колгоспники, робітники, службовці, колишні офіцери і рядові гетьманської, петлюрівської, деніківської армій, колишні червоноармійці, повстанці із загону Овчарука. Для обговорення планів майбутнього повстання члени осередків збирались в хатах під виглядом випивок, а в Яришівському і Лучинецькому районах - на базарах сіл Кукавка та Лучинець. Вони вели активну пропаганду за зрив хлібозаготівлі і м'ясозаготівлі, вели бесіди з селянами: "Радянська влада заганяє селян в колгоспи, а вони проти цього. Кругом погано живеться, всюди загальне невдоволення владою, скоро можливе повстання, тільки шляхом повстання можна визволитись, вимагати припинення переслідування церкви" [9]. На початку літа 1930 р. у Мурованих Курилівцях, в одному з приміщень маєтку колишнього поміщика Тікачова, відбулась перша нарада представників осередків, на якій були присутні й "особи з-за кордону". Обговорювалось питання майбутнього повстання, яке "має вибухнути на всій території України і підтримуватись закордонними українськими військами під гаслом "За самостійну Україну!", з метою її визволення від більшовицької Росії і

відновлення УНР на чолі з А. Левицьким". Тут учасники зібрання познайомились з керівником організації, колишнім офіцером-петлюрівцем Терепом, який займався збором інформації про війська Червоної армії у Придністров'ї і передавав за кордон. Радянські джерела вказували на його зв'язки з румунською спецслужбою. Також затвердили програму із п'яти пунктів: 1) відновлення УНР на чолі з А. Левицьким; 2) Ліквідація колгоспного ладу; 3) Збереження приватної власності; 4) Зміцнення форм індивідуального приватно-власницького землекористування; 5) Відновлення в широких розмірах приватного ринку;

Було вироблено й умови конспірації, коли на випадок провалу одна людина мала знати не більше п'яти учасників організації. Але цього правила ніхто не дотримувався [10].

Організація налагодила зв'язки з українською еміграцією на території Румунії і Польщі. Зв'язок із-за кордоном (Румунією) було налагоджено за допомогою переправ у селах Козлові, Липчанах і Нагор'ях, провідниками яких були брати Бортники і Петро Бабій" [11]. Вказівки з-за кордону отримували через власну агентуру - вчителя із Могилева-Подільського, хіміка Ольчедаївського цукрового заводу, головного телеграфіста залізничної станції Жмеринка.[12] Отримати зброю повстанці мали частково з-за кордону (її збором на території Румунії займався службовець із Яришівського району Кашевський і мала роздаватись тільки у день повстання), решту - шукати самим [13]. Ще в 1928 році у Румунії перебував Арсеній Самохвалов. Йому було дано завдання вивчити настрої селян Могилівської округи, які проживали поблизу радянсько-румунського кордону[14]. У серпні 1930 року організація відрядила в Румунію з листами кур'єра, жителя с. Курашовки Мурованокуріловецького району, орендатора млина Павла Воскобойникова. Обміни кур'єрами відбувалися постійно[15].

У селах, в яких існували осередки організації, почали займатися військовою підготовкою майбутніх повстанців: у Гораях – А. Самохвалов, у Млинівці та Плоскій - колишній підпоручник царської армії Микола Стахов, у Кричанівці – колишній унтер-офіцер, повний георгіївський кавалер Митрофан Гевко.

Організація налагодила зв'язки з іншими підпільними організаціями в Україні: через Самохвалова А. з "великою контрреволюційною організацією у с. Вапнярка", домовились про плани і час збройного повстання[16]; з підпіллям у м. Могилеві-Подільському, яке вціліло після масових арештів на початку 20-х р.р. і мало своїх людей в міліції та ОГПУ, від яких одержували дані про військові склади, наявну кількість міліціонерів, прикордонників та солдатів військової частини. Частина жителів міста прагнули повалення радянської влади і готова була пристати до повсталих. Представник підпілля, службовець із окрземвідділу Щукін роз'їжджав кіньми, ніби у справах, по селах Карпівка, Воевідченці, Коштуля, Борщівці, Ізраїлівка, Тропова, Сліди, Серебря, Немія і вів агітацію серед жителів про необхідність боротьби з радянською владою [17]. Налагодили співпрацю з членами Вендичанської підпільної організації. Через родичів від Бронницького осередку отримували необхідну інформацію про прикордонну зону[18].

Була спроба залучити до повстання військової частини у м. Жмеринка ("Червона армія не буде стріляти у повсталих, бо червоноармійці - це теж селяни"), але дана справа не вдалась [19]. До складу організації увійшов голова Лучинецького райвиконкому Шатковського, який залучив до неї своїх підлеглих і проводив з ними таємні збори [20]. Організація мала своїх людей й на Дубов'язівському цукровому заводі [21].

Представники осередків і надалі продовжували збиратися для координаційних дій. На другому засіданні, на початку серпня (присутні 8 чоловік) в лісі біля Гораїв виробили і затвердили план повстання: Котюжанський загін мав вночі запалити на ольчедаївських полях скирди соломи, що мало стати сигналом для виступу. Це, відповідно, мали зробити і в інших селах. Котюжанський загін мав завдання знищити зв'язок з Ольчедаївським цукровим заводом. Далі він мав рухатись до Снітківського лісу, де мала зібратись група із Супівки, Сніткова, Долинного, Мар'янівки, Берлинець, Барок і разом йти на Жмеринку, а звідти – на Київщину, де мало теж вибухнути повстання [22]. Повстанці мали озброюватись гвинтівками, обрізами, пістолетами [23], гранатами, косами та вилами. А супівчани Купріян Ткач і Олександр Драган тримали у схованках кулемети. Окремий загін мав захопити Немерчанську селекційну станцію і поповнити своє озброєння за рахунок її охорони, розібрати залізничне полотно на ділянці Немерчі-Котюжани. За сигналом ольчедаївської групи повстанці із Білян, Попелюх, Попівець, Струсового, Лучинця, Віножа і Ольчедаєва повинні були зібратися у "Тирсі" (ліс біля Верхнього Ольчедаєва) і захопити Ольчедаївський цукровий завод, роззброїти охорону і рухатись за маршрутом Лучинець-Вендичани-Могилів-Подільський. По дорозі до них мали приєднуватись повстанці з інших сіл.

Завдання яришівської групи: знищити телеграфні і телефонні лінії, поруйнувати залізничні колії і рухатись до Могилева-Подільського.

Мурованокуриловецька група, після захоплення свого районного центру і озброєння за рахунок міліції, мала рухатися до Могилів-Подільського, з'єднатись із закордонними українськими військами і яришівською групою та рухатись вглиб України під гаслом "За самостійну Україну! За вільне господарювання!" Могилівський загін, при підході до міста повстанців, мав захопити військові склади і нанести удар з тилу по прикордонниках, міліції і червоноармійцях (в загальному близько 300 чоловік). Після захоплення Могилева-Подільського делегація повстанців у кількості 3-5 чоловік мали дістатись на румунську сторону і повідомити про початок повстання. Шлях ольчедаївської групи пролягав на Одесу, де також готувався виступ [24].

Всі присутні на засіданні погодились з тим, що повстання має очолити військова людина - це службовець із Вендичан, колишній полковник української армії Валуєвський Олександр Миколайович, 1881 року народження. Домовились, що виступ має відбутись у вересні 1930 року, а за кілька днів до його початку члени осередку з Гораїв мали роз'їхатись по селах Лучинецького району із закликком до повстання [25].

Одразу після засідання М. Романецький послав свого представника О. Сліпого (орендатора млина з Попелюх) на румунську сторону, щоб в'яснити в Українському комітеті про готовність

закордонних українських частин прийняти участь у повстанні і повідомити дату його початку. У с. Козлов О. Сліпий зустрів закордонного емісара, який заявив, що все готове для виступу, а він везе для М. Романецького конкретні інструкції. Сам емісар, як представник петлюрівської розвідки, їде на Черкащину, щоб там готувати повстання [26]. На другий день О. Сліпий, Ф. Симончук і С. Лесів направляються до Києва, де ведуть перемовини з колишніми прихильниками УНР, які мали б, при наближенні повстання до міста, відключити зв'язок, воду і електрику. Кияни погодились з таким планом, але закликали відкласти виступ до 1931 року, так як він є невідготовленим [27].

Через неузгодженість планів підпільників із закордонням на початку жовтня зібрались на третє засідання у Віножі в хаті Маруняка Миколи, щоб ще раз спробувати домовитись про дату початку повстання: "коли виводити людей із своїх сіл". Знову не могли дійти згоди: Микола Романецький вимагав розпочати його негайно, інші заперечували йому через невідготовленість виступу, особливо гостро стояло питання з озброєнням. М. Романецький стверджував, що скрізь в Україні є великий підпільні організації, які готові примкнути до повстання, і що можна розраховувати на підтримку міліції та армійських підрозділів, які теж приєднуються до повстання і забезпечать зброєю та набоями. Повстання мало приходити під жовто-блакитними прапорами, які доручили виготовити Гоцуляку Федору. Вперше на зібранні був присутній керівник кричанівського осередку Крислатий Василь Федорович; середняк, який у 1919 р. прийняв участь у повстанні проти радянської влади на Могилівщині, очолював озброєний загін із 10 односельчан, які "хочуть помститись радянським активістам за вчинені ними жорстокі діяння" (його хата, худоба, майно були розпродані за борги). Йому дали завдання захопити із своїм загonom Вендичанський цукровий завод (ім допомагатимуть члени Вендичанського осередку), роззброїти охорону і чекати на повстанські загони, які рухатимуться на Могилів-Подільський [28].

15 жовтня зібрались на четверту нараду в Гораях на баштані у курені Бруско Андрія Івановича у кількості 12 чоловік. Серед присутніх був закордонний емісар з Румунії, який повідомив що незабаром розпочнеться війна Румунії і Польщі проти СРСР і тоді має розпочатися повстання. Присутні, навпаки, погодились розпочати його якнайшвидше, бо "вже неможливо терпіти політику радянської влади, яка стала нестерпною". Вирішили розпочати виступ 18 жовтня. Представник із-за кордону роздав всім видруковані прокламації із закликом до повстання, які потрібно буде розклеїти в населених пунктах в день повстання [29]. В цей час серед населення Поділля ширились чутки про неминучість війни сусідніх держав з СРСР. Микола Романецький послав в Польщу А. Самохвалова, щоб той зв'язався з керівниками емігрантських організацій. Під час зустрічі з українськими емігрантами (останні пообіцяли допомогу людьми у кількості 500 чоловік).

Повернувшись, Арсеній Самохвалов розповів про наслідки своєї поїздки [30]. М. Романецький не був присутнім на цім останнім зібранні, яке проводили безпечно, не виставивши охорону. Вночі курінь

оточили чекісти і заарештували всіх присутніх [31]. За день до початку повстання арештували деяких членів супівського осередку та члена осередку з Ольчедаєва Шавельського. Не дочекавшись сигналу, супівський загін, у кількості 40 чоловік, самостійно зібрався у лісі. Не дочекавшись прибуття загонів з інших сіл, розійшлися по домівках. Теж сталося із Ольчедаївською групою, коли в «Тирсі» зібрались лише повстанці з Віножа, Ольчедаєва і Білян (35 чоловік). Чекали на прибуття інших загонів, але даремно. М. Романецький переконував присутніх почати виступ наявними зараз силами. Але повстанці відмовились від цієї пропозиції, закопали в лісі зброю і розійшлися [32]. Після цього розпочались масові арешти, які найбільше охопили членів осередків сіл Гораї, Вінож, Супівки і Ольчедаїв. Віножський осередок ОДПУ виказали комсомолец Григоренко та член організації на прізвисько "Американець" – Степан Лисеев із Супівки. Частина повстанців змушені були "вдень переховуватись у полях, а вночі – у снопах в клунях". Так що ОДПУ вже на початку жовтня знало про існування організації і почало стежити за її членами. Частина повстанців змушена була покинути рідні села і переховуватись в різних районах СРСР. А. Сліпий5 переховувався протягом 4 місяців на території України. В середині лютого 1931 року, при спробі переправитись через Дністер на румунську сторону, він був арештований. У Могилеві-Подільському арештували керівника підпільної організації Т.М. Глухманюка та її членів – робітника лісопильного заводу С.К Заводського, шевця Ф.В. Бойка. За свідченням дружини Т.М. Глухманюка, зрадником виявився його брат Степан, який розповів про організацію голові Немійської сільської ради Г.А. Журбинському, а той одразу повідомив про це владі. Арештували працівників станції Котюжани, директора Обухівського радгоспу Задихайла, дружину М. Романецького Марію. Працівниця Ольчедаївського цукрового заводу Контор Ганну Микитівну і Базь Євдокію Іванівну затримали за те, що "виступали проти колективізації і проклинали радянську владу" [33].

В Кричанівці заарештували 10 учасників осередку: Крислатого В.Ф.- керівника, Григорія Коцана, Павла Коцана, Василя Коцана, В Батрука , Петра Гевка, Олексія Гевка, Андрія Бральчука, Михайла Будзинького, Івана Ошовського [34].

Арешти проводились оперативною групою 24-го прикордонного загону і міліцією під кодовою назвою «Операція "Осінь"» [35]. А. Самохвалов утримувався в одиночній камері [36]. Сільські ради видавали на арештованих короткі характеристики такого змісту: "антисовецький елемент", "людина соціально небезпечна", "проводив агітацію проти політики радянської влади на селі", "мав зв'язок з куркулами", "переховував бандитів", "роззброював відступаючих червоноармійців", "закликав до повалення радянської влади", "вихваляв петлюрівські порядки"[37].

Ще на початку жовтня почалось стеження за М. Романецьким та іншими членами організації, яке згодом перетворилося на справжнє полювання [38]. У ніч на 1 листопада 1930 року Миколі Романецькому вдалося вирватися із засідки. Переховуючись в селі Іракліївка, він намагався відновити організацію у Яришівському районі, але під

загрозою арешту вимушений був перебратися до Могилів-Подільського [39].

ОДПУ завербувало жителів с.Козлова Василя Бортника (псевдо “Олійник”) і Григорія Бортника (псевдо “Сірий”) для виявлення М. Романецького і Павла Воскобойникова [40]. Кілька членів ольчедаївського осередку на чолі з М. Романецьким спробували перейти радянсько-польський кордон, але зазнали невдачі. Вони повернулись назад на Могилівщину, де провідник із Козлова Бабій Петро допоміг їм переправитись в Румунію [41]. Справу М. Романецького («Галичанина») спробували продовжити Василь Жарий та Афанасій Якимлюк, створюючи підпільну організацію в Лучинчику і Млинівці. Згодом і ці осередки будуть розгромлені [42].

За вироком суду, із 173 арештованих повстанців 23 розстріляють, 150 - відбуватимуть різні строки ув'язнення в таборах. Буде розстріляно й зрадника Андрія Скрипія [43]. З кричанівського осередку (10 чоловік) до села після трьох років ув'язнення повернеться тільки Василь Федорович Крислатий [44].

Свою думку про причини невдачі повстання вимловив слідчий Фірсов: “Заарештовані на допиті свідчили: керівники організації переоцінили свої можливості, байдужість селян - обіцяли взяти участь, але не зібрались; поспішність і невідповідність; надіялись на допомогу червоної армії і закордонних петлюрівських військ; не дотримання конспірації - вели відкриту агітацію; чи мало селян зневірилися у способах боротьби проти радянської влади і відмовлялись прийняти участь у повстанні з причин захворювання членів сім'ї, потрібно давати раду хлібові, відсутність озброєння - вилами і косами захопити Могилів неможливо”; інші заявляли, мов, що ми можемо зробити з такою силою як радянська влада; ще інших учасників організації відмовили від участі в повстанні їхні дружини, “коли ті поділились з ними секретами-зчинили крик”; “із загальним планом дій були ознайомлені не тільки керівники окремих осередків, але й рядові учасники організації”; “було вирішено розпочати повстання на свій страх і ризик”[45].

Через два роки голод лютуватиме у тих районах, які були охоплені “контрреволюцією”. Саме сюди, у першу чергу, відряджались оперативні групи ОДПУ для вилучення хліба. Свідченням цього є березневі 1933 р. телеграми, які слав Перший секретар обкому КП(б)У В. І. Чернявський в Москву та Харків про наростання голоду на Вінничині: “... Голодом охоплено села Кричанівка, Сліди, Млинівка...”, “... Голодом поражені 27 районів с количеством 180 населенных пунктов; Могилев - 7 сел: Хоньковцы, Нагоряны, Борнашовка, Борщивцы, Юрковцы, Озаринцы, Кукавка; Копайгород - 6 сел: Сугаки, Кричановка, Слиды, Винож, Млыновка...”[46].

В кінці даного дослідження наведу слова дослідника Миколи Юрчишеного: “Хочеться вірити, що поглиблене вивчення і здобуття нових важливих фактів історії України 20-х - початку 30-х років минулого століття матимуть не тільки наукове, а й суспільно-політичне значення для консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості та культури”[47].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Голод та голодомор на Поділлі 1920-1940 р.р. - Вінниця, 2007, с. 71.
2. Юрчишин М. Павлоградське повстання // Сільські вісті. – 2009. – 20 лютого – С. 5
3. ДАВіО – Ф.Р – 6023. – Оп. 412. – Спр. 25193. – Арк.54. – Т.1.
4. ДАВіО – Ф.Р – 6023. – Оп. 412. – Спр. 25193. – Арк.58, 59, 60, 61, 62, 63. – Т.1.
5. ДАВіО – Ф.Р – 6023. – Оп.412. – Спр. 25193. – Арк. 64, 95, 121. – Т.1.
6. ДАВіО – Ф.Р – 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.5 – Т.2.
7. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.64, 107. – Т.2.
8. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.9, 44, 64, 124, 150. – Т.2.
 ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25342. – Арк.3, 11. – Т.4.
 ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.3, 25. – Т.5.
9. ДАВіО – Ф.Р – 6023. – Оп. 412. – Спр. 25193. – Арк. 146, 187. – Т.1.
 ДАВіО – Ф.Р – 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк. 6. – Т.3.
10. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25193. – Арк. 164, 187. – Т.1.
 ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк. 195. – Т.5.
11. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк. 21. – Т.2.
12. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк. 215. – Т.2.
13. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25342. – Арк. 39. – Т.4.
14. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25193. – Арк. 160, 187. – Т.1.
15. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк. 33. – Т.5.
16. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 21193. – Арк. 153, 160. – Т.1.
17. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк. 134. – Т.2.
18. ДАВіО – Ф.Р – 6023. – Оп. 412. – Спр. 25193. – Арк. 187. – Т.1.
19. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк. 11. – Т.2.
20. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 21193. – Арк. 132. – Т.1.
21. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк. 217. – Т.2.
22. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк. 44. – Т.2.
23. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк. 13. – Т.2.
24. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк. 30, 205. – Т.2.
 ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк. 27, 30. – Т.5.
25. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 21153. – Арк. 58. – Т.1.
26. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк. 83, 216. – Т.2.
27. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк. 21, 54, 203. – Т.2.
28. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк. 30, 122. – Т.2.
29. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 21193. – Арк. 58. – Т.1.
30. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 21193. – Арк. 25, 153, 199. – Т.1.
31. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 21193. – Арк. 58. – Т.1.
32. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк. 13, 21, 46, 72, 152. – Т.2.
33. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк.6, 9, 72, 128, 214. – Т.2.
 ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.6. – Т.3.
 ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25342. – Арк.11, 16, 66. – Т.4.
 ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.3, 27, 197. – Т.5.

34. Запис автора 16 січня 1994 р. від Коцян Гафії, 1909 р.н., жительки с. Кричанівки, Могилів-Подільського району, Вінницької області.
35. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 21193. – Арк.200. – Т.1.
36. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 21193. – Арк.121, 228. – Т.1.
37. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.6. – Т.3.
38. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.361. – Т.3.
39. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25342. – Арк.57. – Т.4.
40. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.200, 214. – Т.5.
41. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк.88, 117. – Т.2.
42. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25342. – Арк.76. – Т.4.
43. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.83. – Т.5.
44. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.52. – Т.7.
45. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк.77, 83, 134, 161, 205. – Т.2. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25342. – Арк.76. – Т.4. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.27, 196, 197. – Т.5.
46. Винокурова Ф. Голод 1932-1933, 1946-1947. Вінницька область. – Вінниця, Антекс-УЛТД, 1998.- С.55.
47. Юрчишин М. Павлоградське повстання // Сільські вісті. – 2009. – 20 лютого – С. 5

Руслан Зелінський

ІДЕОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД РЕПРЕСИВНОЇ РАДЯНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В СЕЛАХ ЛІТИНЩИНИ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ «КОЛЕКТИВІСТ»

Анотація. В статті висвітлено інформаційно-ідеологічний супровід радянських політичних репресій на селі. Зроблено оглядовий опис публікацій газети «Колективіст» за 1933 рік Літинського району Вінницької області. Показано роль засобів масової інформації в організації політичних репресій сталінського періоду.

Ключові слова. Колективізація, репресії, Літинщина, куркулі, шкідники, саботаж, колгосп, класова боротьба.

Ruslan Zelinskyi

IDEOLOGICAL SUPPORT OF REPRESSIVE SOVIET POLICY IN THE VILLAGES OF LITYN REGION IN THE COLUMNS OF THE NEWSPAPER "KOLEKTIVIST"

Abstract. The article covers the informational support of Soviet political repressions in the countryside. An overview description of the publications of the "Collectivist" newspaper for 1933 in the Lytinsky district of the Vinnytsia region was made. The role of the mass media in the organization of political repressions during the Stalin period is shown.

Keywords. Collectivization, repression, Lytinshchyna, kulaks, pests, sabotage, collective farm, class struggle.